

dialni dispoziciji, ki bi temu perečemu nedostatku razmeroma lahko — in to že vpeljano v bližnji bodočnosti — odpomogla.

Stalno naraščajoči promet ne more trpeti teh različnih železniških prehodov.

V splošnem se stavbni razvoj mesta vrši zelo harmonično. Nevarni val hitrega podviga in nagle razširitve je Ljubljana dokaj srečno preživela.

Moderni mestni okraj med frančiškanskim (Marjinim) trgom in glavnim kolodvorom je dobil nekako mednarodno lice in nekaj konvencionalnih stavb, vendar ti elementi v splošnem ne motijo.

Gotovo gre velika zasluga mestnemu gradbenemu uradu, kakor tudi profesorjem tehnične fakultete, ki so s svojim nesebičnim zgledom in požrtvovalnim delom dali celokupni gradbeni delavnosti mesta trdne temelje. Z vzgojo nadarjenih učencev pa so zajamčili mestni gradbeni delavnosti tudi najlepšo bodočnost.

Poleg delavnosti teh faktorjev je treba omeniti delo marljivega inž. Šubica (nebotičnik), arh. Mušiča (stavbe vil) in arh. Costaperrarie, ki je postavil nekaj modernih stavb, ki po svoji jasnosti in sodobnosti

ustrezajo duhu časa. Mnogi teh umetnikov bi radi svoje samobitnosti zaslužili posebne pozornosti.

Pri tej priliki naj omenim še interesantne poizkuse prof. Vurnika in drugih, ki z idealno vnemo skušajo ustvariti kar narodni slog. Ti poizkusi so pač hvalevredni, vendar daleč presegajo moči posameznika.

Umetnik je kakor roža, ki v svojem prirodnem, individualnem razcvetu podaja svoje najboljše in najlepše. Ne moremo pa zahtevati od njega stvari, ki nastajajo šele iz sodelovanja vseh moči narodovih. To sodelovanje, v katerem se izraža poezijo celega naroda, pa predpostavlja popolnoma netendenčno, idealno delo vsakega posameznika. S tem pa in z dopolnitvijo vsega dobrega, kar nam je zapustila preteklost, se šele vzbudi genius loci, v katerem se odraža duša ljudstva in kraja.

V Ljubljani se poraja močna potreba po zraku in svetlobi, po širokih in zdravih nasadih, po finem oblikovanju vsake posameznosti brez pretirane monumentalnosti, kar ji daje oni karakteristični izraz, ki ustreza sedanji epohi socialne obnove in skupnega sodelovanja ter daje obličju mesta ponosni pečat svoje srečne lege in odlične pomembnosti!

KAKO OŽIVITI STARO LJUBLJANO

FRANCE STELE

Povod za naslednje vrstice mi daje beležka, ki mi jo je poslal dunajski urednik znanega umetnostno posrejovalnega časopisa »Die Weltkunst« (Berlin) dr. Štefan Poglayen-Neuwall in ki se glasi takole:

»Dunajski ‚Heimatschutz‘ je začel pred meseci akcijo, da naj se važne ulice in trgi v smislu svojih imen označijo z likovno umetnostnimi znaki. Zadeva vzbuja široko umetnostno in kulturno zgodovinsko zanimanje, pozdraviti pa jo moremo razen s patriotskega in estetskega stališča (saj pospešuje domoznanstvo in lepoto zanimivost mesta), tudi s stališča narodnega gospodarstva, ker omogočuje umetnikom, ki živijo v stiski, delo. Razpisana je bila tekma med člani Dunajske osrednje zveze likovnih umetnikov in njen rezultat razstavljen v nebotičniku ob Herrengasse. Pokazali so lepo število umetnostno visoko kvalificiranih osnutkov, izmed katerih je razsodišče po večini dobro izbralo. Za Kärntnerstrasse je bil izbran in priporočen za izvršitev arhitektonsko plastični osnutek arhitekta St. Simonyja in kiparja E. Grienauerja: Mnogostranski slop podoben srednjeveškim spominskim slopom, okrašen z reliefi dunajskih pogledov. Plastični osnutki so bili izbrani deloma za okrogle

plastike, deloma za reliefe za trg ‚Am Hof‘ in Himmelpfortgasse (z dvorjani obdani vojvoda in iz samostanskega dvorišča stopajoča nuna, prvi kot relief, drugi kot okrogla plastika J. Riedla), za Jasomirgottgasse (ob ogelno hišo postavljeni kip vojvode Henrika Jasomirgotta, osnutek A. Kautskega), za Rennweg (konjar kroti dva splašena konja, osnutek O. Hofnerja), za Starhemberggasse in Josefstädterstrasse (podobi Starhemberga in cesarja Jožefa I. v plitvem reliefu R. Schmidta); osnutki za freske so bili izbrani za Wollzeile (tkalec z zavojem blaga stoječ pred vrsto hiš starega Dunaja, osnutek A. Janescha), za Renngasse (konjska dirka, osnutek O. Rouxa), za Mariahilferstrasse (goreča cerkev, iz katere rešuje bežeč duhovnik Marijin kip, osnutek Brusenbacha), za Bäckerstrasse in Am Tabor (prizor iz življenja pekov in količevje na obrambnem nasipu, osnutek R. Kitta). Za nekatere izmed cest ni bilo predloženih primernih osnutkov in je razsodišče razpisalo ponovno tekmo. Stroške novih umetniških uličnih označb naj bi krili dobrotniki, katerih imena bi se zapisala na izvršenih delih.«

Poročilo o tem tipično dunajskem in avstrijsko patriotskem umetniškem načrtu je zbudilo pri

meni pozornost, ker se mi zdi, da je misel, iz katere je nastal, zdrava in bi se v primerni obliki mogla uresničiti tudi pri nas. Staro dejstvo je, da je Ljubljana spomeniško sploh premalo oživljeno mesto, posebno velja to za staro Ljubljano, kjer intimni neprometni majhni trgi in zatišna slikovita zakotja kar kričijo po požitvi. Razen tega je staro mesto, posebno njegova magistrala Pred škofijo — Mestni — Stari trg — ulica sv. Florijana sploh nekam zadušena po neizraziti barvnosti fasad in posebno tudi po nepristni popotresni navlaki na nekaterih izmed njih. Če navežemo na dunajsko misel, se nam zdi, da bi se Ljubljani dalo lepотно v več ozirih pomagati in pri tem mogoče kakor tam tudi tu zaposliti umetnike, ki živijo v stiski. V treh smereh bi bilo mogoče doseči tako poživitev, ako bi jo mestna gradbena uprava energično in smotrno vzela v program: 1. S smotnim, tonsko živahnim in arhitektonsko smiselnim barvanjem starih fasad, pri čemer bi bilo treba istočasno odstranjati arhitektonsko nesmiselno popotresno fasadno navlako. V ti smeri je pokazal arh. Avg. Ogrin z barvanjem Olupovega kompleksa ob Tranči in hiše ravn. Čecha na oglu Vegove in Rimske ceste velik smisel in pot, po kateri naj bi se ta preuredba vršila. Poudarjamo posebej, da je razen barvnih kombinacij, porabljenih v teh dveh primerih, še nebroj drugih, s katerimi bi se dosegla na omenjeni staromestni magistrali neverjetna živahnost. Po zgledu warszawskega Rynka dopuščam tudi možnost, da bi se nekatere teh fasad figuralno poslikale, saj so bile mnoge ljubljanskih hiš še do nedavnega časa okrašene s freskami. Pri tej okrasitvi bi bilo seve po dunajskem zgledu računati z zgodovino kraja, kjer bi stala slika. — 2. Prav v smislu dunajskih predlogov, bi tudi v Ljubljani ne škodoval kak pomemben kiparski okras na kaki ogelni hiši. Po njem bi bilo mogoče oživiti odmirajoče izročilo, kjer tega ni, pa ga nadomestiti z zgodovinskimi spomini iz novejšje dobe. — 3. Večkrat sem že opozarjal na nerazumljivo dejstvo, kako počasni in malomarni smo v Ljubljani v narodno spomeniškem in narodno vzgojnem oziru. Raje kakor par pompozni spomenikov bi videl večje število skromnih a umetniško dovršenih spomenikov, kakršni je n. pr. Bernekerjev nenadomestljivi Trubar ali vrsta pred Glasbeno Matico, Ilirski spomenik in Cojzova piramida. Cojzova piramida je tudi dober primer za to, kaj naj bi bila umetniška označba ulic ali trgov. Napisne table, ki bi

spominjale, kakor ona na Pogačarjevem trgu, na važne zgodovinske dogodke ali na naše velike moč, bi morale zgodovinsko oživiti mesto in domačina in tujca stalno opozarjati na naš zgodovinski in narodni razvoj. Ime Kongresni trg na primer je le nema označba zgodovinske preteklosti kraja — zakaj bi mu ne dali na primeren način v umetniškem izrazu zgovorne? Zakaj bi veža mestnega magistrata ne spregovorila v napisih ali reliefih o važnih zgodovinskih dogodkih v razvoju slovenske in jugoslovanske Ljubljane, katerih je bila priča? Fantastični načrt za zgodovinsko simbolično fresko na prazni steni dvorišča, ki ga je predložil Tone Kralj, vsaj po svoji ideji nikakor ni tako prezira vreden, kakor bi se površnemu opazovalcu zdelo.

Zato bi predlagal v interesu lepote izpopolnitve arhitektonsko že tako prelepega starega mesta, v interesu zgodovinske oživitve nemih prič ljubljanske in narodne zgodovine in v interesu krepitve naše narodne in državne samozvesti, da mestna uprava energično vzame v svoj načrt: 1. Načrtno estetsko ureditev fasad v starem mestu, ki bi jo s svojo odločujočo avtoriteto in po potrebi tudi z gmotnimi prispevki izvajali polagoma, kakor bi se javljala obnovitvena dela na teh hišah; 2. da se z umetniško izvršenimi znaki (freskami, reliefi, prosto stoječimi kipi ali spomeniki) vidno in zgovorno označijo po zgodovinskem pomenu važne ulice in trgi; 3. da se mesto smotrno prepreže z okrašenimi ali neokrašenimi spominskimi tablami in s primernimi, na važne dogodke iz slovenske in jugoslovanske narodne zgodovine opozarjajočimi napisi.

Tako oživljena Ljubljana bi našla zopet del tiste romantike, ki jo je izgubila po potresu, postala bi stalen buditelj narodne samozvesti, tujcem pa bi pričala, da nam sedanost ni bila podarjena od drugih ali celo brez lastnega aktivnega sodelovanja.

Voditelji usod našega mesta naj ne pozabijo, da bo kapital, naložen v take »buditeljske« drobniarije, dajal od roda do roda nenadomestljive obresti. Mesto, ki hoče biti duhovno središče naroda, je kakor čarobna mreža, ki jo je spletel pajek-človek sebi za bivališče, ki pa s svojo dušo tudi sama tega človeka neprestano ustvarja in izpopolnjuje. Njen duhovni svet mu je podobno očetovemu domu vzgojitelj za vse življenje. Bodimo zavedni oblikovalci pedagoške duše svojega mesta!